

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ЮРИДИЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ В ОФІЦІЙНО-ДІЛОВОМУ МОВЛЕННІ

PECULIARITIES OF TRANSLATION OF LEGAL TERMINOLOGY IN OFFICIAL BUSINESS SPEECH

Одінцова О.О.,

*orcid.org/0000-0001-5644-3394**старший викладач кафедри іноземних мов професійного спрямування
Донецького національного університету імені Василя Стуса*

Міщенко І.Ю.,

*orcid.org/0000-0002-7058-3630**асистент кафедри іноземних мов професійного спрямування
Донецького національного університету імені Василя Стуса*

Стаття присвячена важливому аспекту перекладу – юридичній термінології в офіційно-діловому мовленні. Актуальність дослідження зумовлена зростаючим обсягом міжнародного бізнесу та міжнародної торгівлі, що призводить до потреби перекладу юридичних документів, контрактів та угод між різними юрисдикціями та мовами. У цьому контексті правильний переклад юридичної термінології є важливим для забезпечення юридичної відповідності та врегулювання конфліктів в міжнародних відносинах. Мета статті полягає у виявленні особливостей перекладу юридичної термінології в офіційно-діловому мовленні. Юридична мова відзначається своєю великою точністю та специфічністю термінів, що створює значні виклики для перекладачів та інтерпретаторів. Автори статті проаналізували особливості перекладу юридичних термінів, надали приклади та рекомендації з урахуванням контексту офіційно-ділового мовлення. У роботі досліджується важливість збереження точності та належної інтерпретації юридичних термінів при перекладі, оскільки неправильний переклад може призвести до непорозумінь, помилкових рішень та юридичних наслідків. Також розглядається вплив правових особливостей кожної мови на переклад юридичних термінів. Автори статті надають конкретні поради щодо вибору правильних еквівалентів для перекладу юридичних термінів на українську мову, враховуючи специфіку офіційного документа чи ділової кореспонденції. Крім того, у статті досліджено можливі варіанти транслітерації іноземних юридичних термінів, щоб досягти максимальної ясності та зрозумілості в тексті. У статті запропоновано корисні інструменти та підходи для успішного перекладу юридичної термінології, які забезпечать точність та зрозумілість мовлення в міжнародному та міжмовному контексті.

Ключові слова: кліше, переклад, термін, юридична термінологія, фразеологічна одиниця.

The article is devoted to an important aspect of translation: legal terminology in official business speech. The relevance of the study is due to the growing volume of international business and trade, which leads to the need to translate legal documents, contracts and agreements between different jurisdictions and languages. In this context, the correct translation of legal terminology is important for ensuring legal compliance and resolving conflicts in international relations. The purpose of the article is to identify the peculiarities of translating legal terminology into official business speech. The legal language is characterized by its great precision and specificity of terms, which creates significant challenges for translators and interpreters. The article analyzes the peculiarities of translating legal terms and provides examples and recommendations, taking into account the context of formal business speech. The paper explores the importance of maintaining accuracy and proper interpretation of legal terms in translation, as incorrect translation can lead to misunderstandings, erroneous decisions, and legal consequences. The author also discusses the impact of the legal peculiarities of each language on the translation of legal terms. The authors of the article provide specific advice on how to choose the right equivalents for legal terms in another language, taking into account the specifics of an official document or business correspondence. In addition, the article explores possible options for transliteration of foreign legal terms to achieve maximum clarity and comprehensibility in the text. Thanks to this article, translation specialists and anyone working with official business documents will find useful tools and approaches for successful translation of legal terminology, ensuring accuracy and clarity of speech in an international and interlingual context.

Key words: cliché, translation, term, legal terminology, phraseological unit.

Постановка проблеми. Розширення міжнародних зв'язків і співробітництва зумовлює необхідність своєчасного і безпомилкового обміну інформацією, що дає змогу здійснювати ефективну міжкультурну комунікацію та координувати спільну діяльність на міжнародному рівні. Офіційно-діловий стиль використовується в таких текстах, як закони, укази, накази, розпорядження, директиви, договори, угоди,

акти, відомчі ділові повідомлення та юридичні довідки. Згідно з різними трактуваннями, офіційні тексти являють собою сукупність мовних засобів, призначення яких полягає в обслуговуванні сфери офіційно-ділових відносин, що виникають у процесі виробничої, економічної, дипломатичної та правової діяльності державних органів і підвідомчих їм органів, організацій і приватних осіб.

Як основні особливості офіційно-ділового стилю виділяють: «зміст, у якому унеможливлено будь-яку двозначність і різночитання; високу регламентованість мовлення, до якої належать певний запас лексичних засобів і способи побудови речень; офіційність, що характеризується суворістю викладення, тобто слова вживаються зазвичай у своїх прямих значеннях, а образність і тропи рідко використовуються; безособовість, тобто офіційно-ділове мовлення не має нічого особистого» [11; 17].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Юридичним текстам завжди приділялася увага не лише з боку фахівців відповідної галузі, але й з боку лінгвістів, про що свідчить низка наукових розвідок. Юридичну термінологію досліджували такі вітчизняні вчені, як М. Любченко [4], Н. Яцишин [10], Л. Швелідзе [1] та ін. В українських наукових колах все більше робіт присвячується перекладу юридичних текстів. Серед досліджень у галузі юридичного перекладу варто згадати розвідки Н. Іщенко та В. Гончарової [8], І. Клименко та І. Зоренко [3], І. Шумило та Т. Сніци [9]. Зі свого боку, О. Ходаковська вивчала стратегії перекладу англomовного юридичного дискурсу [7]. Попри достатню кількість розвідок, присвячених вивченню юридичної лексики, вони завжди залишатимуться у центрі уваги мовознавчої спільноти, адже правильний переклад текстів цього типу є запорукою вдалих правових рішень. Водночас пошук дієвих шляхів перекладу юридичних термінів потребує постійної уваги, що зумовило актуальність нашого дослідження.

Мета статті полягає у виявленні особливостей перекладу юридичної термінології в офіційно-діловому мовленні. Задля досягнення поставленої мети необхідно з'ясувати специфіку офіційно-ділового мовлення; розглянути особливості юридичної термінології та виявити способи перекладу юридичних текстів з англійської мови на українську.

Виклад основного матеріалу дослідження. Розгляду офіційно-ділового стилю, який реалізується зокрема і юридичною термінологією, присвячено значну кількість праць науковців, які зазначають, що «офіційно-діловий стиль характеризується своєю стабільністю, традиційністю, замкнутістю, стандартизованістю, офіційністю» [12]. Очевидно, що вищезгадані особливості відтворюються при виборі лексико-граматичних засобів мови. Особливістю текстів офіційно-ділового стилю на лексичному рівні є така «стильова риса мовлення, як точність, що виявляється насамперед у вживанні спеціальної термінології, фразеологічних сполучень і кліше» [17].

Термін є мовним знаком і покликаний виконувати низку умов. Насамперед він має бути «семантично цілісною одиницею мови, значення якої не виводиться безпосередньо зі значень її компонентів» [13, с. 254]. Значення терміна має також «співвідноситися з будь-яким поняттям, виконувати сигніфікативну функцію, тобто бути знаком-інформантом» [15, с. 43].

Розглянемо термінологію, фразеологічні поєднання та кліше, притаманні використанню в юридичних документах, на конкретних прикладах:

letter of recommendation – рекомендаційний лист;

terms and conditions – умови;

notwithstanding – незважаючи на;

other conditions – інші умови;

legal entity – юридична особа;

physical entity – фізична особа;

the above mentioned – вищезгаданий;

on behalf of – від імені;

negotiable – той, який може бути предметом переговорів;

provided that – за умови якщо/якщо тільки;

provisional agenda – попередній порядок денний;

draft resolution – проект резолюції [2].

Такого роду фразеологічні поєднання та окремі терміни трапляються у звітах, статутах, законах, нотах, причому кожна сфера має свою специфічну термінологію.

В юридичних документах часто трапляються такі терміни та поєднання, які має знати кожен перекладач такого роду текстів:

the international court of justice – Міжнародний суд);

casting vote – вирішальний голос;

judicial organ – судовий орган;

to deal with a case – вести процес, справу;

summary procedure – сумарне судочинство;

committal for trial – передання справи до суду;

to hear a case – слухати справу;

as laid down in – як установлено;

on the proposal of the court – за поданням суду;

right of appeal – право апеляції.

Мові ділових паперів притаманний традиційний характер засобів вираження, що прискорює утворення словесних одиниць, характерних для даного стилю. Традиційність засобів вираження зумовлює й іншу особливість стилю англійських офіційних документів, зокрема юридичних, а саме «наявність значної кількості архаїчних слів і виразів, як-от: *beg to inform* (повідомляти, сповіщати); *hereby* (цим; при цьому); *henceforth* (відтепер, надалі); *aforesaid* (вищевикладений, вищесказаний, вищезгаданий)» [16].

Для юридичного ділового стилю характерні різноманітні скорочення, аббревіатури, складноскорочені слова, значення яких необхідно знати кожному перекладачеві: *NATO* (*North Atlantic Treaty Organization*), *pmt* (*Parliament*), *UN* (*United Nations*), *MP* (*Member of Parliament*), *gvt* (*government*), *DAS* (*Department of Agriculture, Scotland*), *HMS* (*His Majesty's Steamship*), *DAO* (*Divisional Ammunition Officer*), *DoD* (*Department of Defense*), *EEC* (*European Economic Community*), *ANC* (*African National Congress*), *BE* (*Bank of England*), *EU* (*European Union*) [14].

Під час перекладу цього типу лексики, слід керуватися деякими правилами. По-перше, під час перекладу аббревіатури українською мовою спочатку вказується аббревіатура у вихідному тексті, потім вона перекладається українською мовою повністю, після чого слідує усталена аббревіатура мовою перекладу, якщо така наявна, або, якщо усталеного еквівалента немає, то дається власне розшифрування та переклад аббревіатури вихідного тексту. Аббревіатура має бути розшифрована і перекладена повністю. Якщо аббревіатура не може бути розшифрована, то вона залишається мовою оригіналу, і робиться позначка про те, що розшифрувати аббревіатуру не вдалося.

По-друге, аббревіатури фірмових найменувань машин, приладів, устаткування тощо зазвичай не розшифровують і зберігають в оригінальному написанні в перекладі: *BORAX* – реактор *BORAX*.

По-третє, літерні аббревіатури назв установ та організацій слід писати з великої літери без лапок. Якщо розшифровка аббревіатури неможлива, її слід писати мовою оригіналу або писати українською відповідно до усталеної практики. Наприклад, *CNN* – компанія «Сі-ен-ен», *VOLVO* – фірма *ВОЛЬВО* або фірма «Вольво». Крім того, під час перекладу аббревіатур з української мови на іноземну необхідно слідувати нормам мови перекладу та уникати немилозвучних і незрозумілих буквосполучень у цій мові. У багатьох випадках бажано розшифрувати такі аббревіатури, щоб вони були зрозумілі одержувачу перекладу.

Для юридичної мови характерне використання деяких латинських і французьких слів та виразів, які набули свого роду термінологічного забарвлення в мові юридичних документів, як-от:

Ad litteram / Ad verbum (лат.) – дослівно, буквально, слово в слово;

De facto (лат.) – де-факто, фактично;

De jure (лат.) – де-юре, юридично, в силу закону;

Ib / Ibid / Ibidem (лат.) – там же, в тому ж місці;

Mutatis mutandis (лат.) – з відповідними необхідними змінами;

Ordre du jour (фр.) – порядок денний;

Pas (фр.) – крок, вчинок, прецедент;

Persona grata (лат.) – особа, яка користується особливою увагою [2].

На підставі теоретичних досліджень і порівняльного аналізу емпіричного матеріалу можна дійти висновку, що для перекладу лексики цього типу необхідно знайти еквіваленти в мові перекладу. При цьому необхідно визначити та порівняти лексичне значення перекладу і знайденого еквівалента, щоб переконатися в еквівалентності перекладів. Якщо еквівалент у перекладі відсутній, то необхідно використовувати прийоми, які застосовують для перекладу так званих безеквівалентних лексичних термінів. Розглянемо основні способи перекладу на прикладі фразеологічних одиниць, що використовуються в текстах юридичного стилю. Такі тексти характеризуються високим ступенем стандартизації. Фразеологічні одиниці використовуються в прямому і точному значенні, що не допускає двоякого тлумачення.

З перекладацького погляду англійські фразеологічні одиниці поділяються на дві групи: фразеологічні одиниці, що мають еквіваленти в українській мові; безеквівалентні фразеологічні одиниці.

Основними способами перекладу фразеологізмів, що мають міжмовні відповідності, є переклад еквівалентами (повний або частковий) і переклад за допомогою аналогів. Міжмовні еквіваленти фразеологізмів трактуються як «семантично еквівалентні фразеологізми, що характеризуються однаковою структурно-граматичною організацією та конститuentами» [13]. Тут виокремлюють два типи еквівалентності: повна та часткова. До повної еквівалентності належать англійські та українські фразеологізми, що характеризуються «ідентичністю сигніфікативно-денотативного та конотативного макрокомпонентів значення, однаковою структурно-граматичною організацією та компонентним складом» [5]. Прикладами повної еквівалентності фразеологічних одиниць, що використовуються в юридичних документах, є:

numerical superiority – чисельна перевага;

allegiance to principles – вірність принципам;

blatant injustice – кричуща несправедливість [6].

Хоча українська та англійська мови мають семантично еквівалентні фразеологічні одиниці, існують розбіжності в компонентному або морфологічному характері їхнього представлення. У більшості випадків відмінності зачіпають лише компоненти фразеологічної одиниці. Слід

зазначити, що різні компоненти часто є лексемами із суміжними значеннями. Як приклад порівняємо англійський вираз «a battle of words» з українським виразом «словесна перепалка». Ці вирази виражають незгоду, різницю в думках, але компоненти обох виразів однакові. Порядок слідування компонентів в обох виразах не однакоий, при цьому схожість семантичних компонентів обох виразів очевидна.

Міжмовні фразеологічні аналоги – це фрази, що виражають однакові або близькі значення, але мають абсолютно різні або приблизно однакові внутрішні форми. Приблизна схожість внутрішньої форми свідчить про належність фразеологізмів до одного класу.

Фразеологічні аналоги можуть включати одиниці з однаковою структурою, наприклад, словосполучення, речення тощо. На фразеологічні аналоги може також вказувати приблизна схожість структурної та граматичної будови, а також наявність різних складових:

all parties in dispute (букв. усі сторони в суперечці) – усі сторони-учасники спору;

in deed and not in name (букв. у справі, а не в назві) – на ділі, а не на словах;

under one's hand and seal (букв. під чієм-небудь рукою і печаткою) – за чієм-небудь підписом і печаткою.

Також до фразеологічних аналогів можна зарахувати фразеологізми з різною структурно-граматичною організацією та різним компонентним складом:

to clear the decks (букв. очистити палубу) – приготуватися до чогось (до яких-небудь дій, боротьби);

split the difference (букв. розколоти різницю) – сторгуватися;

all the fun for less than half the price (букв. веселощі менш ніж за півціни) – «дешево і сердито», задоволення за півціни;

balance in hand (букв. баланс у руці) – готівка.

Під безеквівалентними фразеологізмами зазвичай розуміють фразеологічні одиниці, які не мають відповідника (еквівалента) у лексиці іншої мови. Основними способами перекладу безеквівалентних фразеологічних одиниць є калькування, описовий переклад і комбінований переклад. Трапляються випадки, коли стійкі словосполучення необхідно перекладати дослівно, незважаючи на наявність повних або часткових еквівалентів. Описовий переклад фразеологічної

одиниці зводиться до перекладу не самого фразеологізму, а його тлумачення. При цьому можуть бути розглянуті всі можливі способи відтворення змісту фразеологічної одиниці в найчіткішій і найстислішій формі: опис, порівняння, характеристика, тлумачення тощо, як-от:

maiden assize – букв. перший судовий розгляд; сесія кримінального суду, на розгляд якої не винесено кримінальних справ;

action of the first impression – букв. дія першого представлення; розгляд справи за відсутності прецеденту;

amicable action – букв. доброзичлива справа; судова справа, порушена за згодою обох сторін;

a stand-still agreement – букв. бездіяльна угода; угода про незатребуваність боргів;

allegation of faculties – букв. заява про права; заява дружини (що подала позов про аліменти) про матеріальне становище чоловіка;

give smb. the benefit of the doubt – букв. дати кому-небудь перевагу сумніву; виправдати будь-кого за недостатністю доказів.

Як демонструють приклади, недоліком цього прийому є його неекономічність, а іноді й громіздкість. Однак найповніше розкриття значення цих реалій досягається за допомогою описового перекладу, оскільки в українській мові немає ані подібного явища, ані відповідного виразу. Якщо українські синоніми не повністю передають зміст англійських слів і словосполучень, то робиться переклад, що цитує їх, з подальшим описовим перекладом і українськими синонімами для порівняння. У таких випадках ідеться про комбінований переклад.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Правильний переклад юридичної термінології є важливою складовою в правовій роботі та міжнародних відносинах, тому від перекладача вимагається висока кваліфікація і відповідальність. Переклад юридичної термінології – це важлива та відповідальна задача, оскільки неправильний переклад може призвести до серйозних юридичних наслідків. Перекладач повинен мати глибоке розуміння юридичних термінів і концепцій в обох системах права, з якими він працює, а також враховувати контекст перекладу, адже багато юридичних термінів мають різні значення в різних контекстах.

Перспективи подальших розвідок вбачаємо у виявленні способів перекладу німецьких юридичних текстів англійською мовою.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Іщенко Н., Гончарова В. Юридичний переклад як складова юридичного дискурсу. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2021. Вип. 43. Т. 2. С. 168–172.

2. Карабан В.І. Англійсько-український юридичний словник. Понад 75 тис. слів та словосполучень юрид. підмови та близько 160 тис. укр. перекладних відповідників. Вінниця : Нова книга, 2004. 1088 с.
3. Клименко І.М., Зоренко І.С. Юридичний текст в аспекті перекладу. *Філологічні студії. Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету*. 2016. Вип. 14. С. 81–90.
4. Любченко М.І. Юридична термінологія: поняття, особливості, види : монографія. Харків : ТОВ «Видавництво права людини», 2015. 280 с.
5. Свешнікова О.В. Особливості перекладу фразеологічних одиниць англійської мови на українську. *Прикладна лінгвістика: проблеми та рішення*. Київ, 2014. С. 15–17.
6. Фразеологічний словник української мови. URL: <https://slovnyk.me/dict/phraseology/%D0%B2%D1%96%D1%82%D0%B5%D1%80>
7. Ходаковська О.О. Стратегії перекладу англomовного юридичного дискурсу. *Закарпатські філологічні студії*. 2020. Вип. 13. Том 3. С. 61–65.
8. Швелідзе Л.Д., Мельник П.В. Юрислінгвістика: українсько-англійські еквіваленти юридичних термінів. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія «Філологія. Соціальні комунікації»*. 2019. Т. 30(69). № 1. Ч. 1. С. 168–174.
9. Шумило І., Сніца Т. Особливості перекладу юридичних текстів. *Філологічний дискурс*. 2016. Вип. 4. С. 266–272.
10. Яцишин Н.П. Юридична термінологія як спеціалізована система правових понять. *Термінологічний вісник*. 2013. Вип. 2(2). С. 99–103.
11. Albrecht J. Übersetzung und Linguistik. 2. Aufl. Narr Francke Attempto Verlag GmbH + Co.KG, Tübingen 2013.
12. Ghazi O.E., Bnini C. Major Translation Methods Used in Legal Documents: Translation of a Marriage Contract from Arabic into English. *AWEJ for Translation & Literary Studies*. 2019. Vol. 3. № 2. P. 122–138.
13. Museanu E. Economic terminology – new perspectives. *European Scientific Journal*. 2023. № 1. P. 253–257.
14. Online Cambridge Dictionary / ed. by Colin McIntosh. 2015–2020. URL: <https://dictionary.cambridge.org/ua>
15. Pugel T.A. International economics. Sixteenth edition. New York, NY : McGraw-Hill, 2016. 766 p.
16. Routledge Encyclopedia of Translation Studies / ed. by M. Baker, G. Saldanha. London, NY : Routledge, 2009. 674 p.
17. Schulz M. Übersetzen – ein Job für “Einköpfe”. URL: <http://www.doku.net/artikel/uebersetze.htm>